

פרשה של התחלות

I. הפרשה

בראשית פרק ד

- (טו) ויאמר לו ה' לכן כל הרג קין שבַעַתִּים יָקָם וַיִּשֶׁם ה' לקין אות לבלתי הכות אתו כל מצאו:
(טז) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן:
(יז) וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך:
(יח) ויולד לחנוך את עירד ועירד ילד את מחויאל ומחויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך:
(יט) ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה:
(כ) ותלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה:
(כא) ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב:
(כב) וצלה גם היא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל ואחות תובל קין נעמה:
(כג) ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמעו קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי:
(כד) כי שבַעַתִּים יָקָם קין ולמך שבַעַתִּים ושבַעַתִּים:
(כה) וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ויקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין:
(כו) וילשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה': פ

II. תכלית הפרשה

מלבי"ם בראשית פרק ד

אולם לא אכחד כי לדעתי בא הספור הזה כהרבה ספורי התורה אשר באו לעקר דעות כוזבות וספורי הבל אשר התפשטו בימי קדם בין העמים ואשר המציאו כהני האלילים בימי החשך, ויש עוד היום שארית מן המיטהאלאגיא שלהם, שהיו מיחסים לכל איש שהמציא איזה מלאכה כח אלהית, והיו אומרים שאליל פלוני המציא ישיבת אהל ומקנה ואליל פלוני המציא חכמת הנגון ואליל פלוני המציא תכסיסי מלחמה ואומנות הברזל וכלי מלחמה, ואליל פלוני המציא בנין הערים והנמוסים המדיניים, וספרו על כל אחד מבני אלים אלה נפלאות מתולדתו ואלהותו, והיו קוראים לבני אדם לעבודתו במועדים ובחגים שיחזו להם, ולזה הודיעה התורה לאמר אל תאמינו בשוא נתעה, דעו כי הממציא בנין הערים והנמוסים וקבוץ המדיני היה קין הרוצח הראשון, והממציאים מלאכת הרעיה והמסחר והנגון ומלאכת הברזל והמתכיות היו בני למך מבני בניו של קין, והאשה אשר דברו עליה גדולות בהמיטהאלאגיא שלהם ושמו במרום קנה, היא היתה נעמה אחות תובל קין, כולם היו בני אדם להבל דמה לא בני אלהים, והודעות אלה נצרכו מאד בימים ההמה שהתפשטו הספורים האלה בין כל העמים והתקיימו בידם עד אחר חורבן בית השני כנודע:

מלבי"ם בראשית פרק ד

(יט) ויקח לו למך שתי נשים. מספר שעד ימי למך היו בני קין נושאים נשיהם לפו"ר להרבות בנים, ולמך היה הראשון שלקח אשה שהשקה אותה כוס עקרין שלא תכחיש יפיה וכמ"ש חז"ל

III. "ויאמר למך לנשיו"

תרגום אונקלוס בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק כג

(כג) ואמר למך לנשוהי עדה וצלה שמעא קלי נשי למך אציתא למימרי לא גוברא קטלית דבדיליה אנא סביל חובין (לממת) ואף לא עולימא חבילית דבדיליה ישתיצי זרעי:

1-2) רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק כג

(כג) שמען קולי - שהיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת, והרגו. וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן:

שמען קולי - להשמע לי (לתשמיש), וכי איש אשר הרגתיו לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי, בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי:

(כד) כי שבעתים יוקם קין - קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה:

שבעים ושבעה - לשון רבוי שביעיות אחז לו. כך דרש רבי תנחומא (אות יא). ומדרש בראשית רבה (כג ד) לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל. והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה. וזהו קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את דברו:

אבן עזרא בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק כג

(כג) ודע כי ויאמר למך. מאוחר בפרשה, וכבר הזכרתי כמוהם שנים, וכמוהו ויקח האיש נזם זהב (ברא' כד, כב), וכן אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף (שמות לג, ה), וכן ואתחנן (דברים ג, כג). והטעם כאשר אמרו חז"ל כי עדה וצלה נמנעו, כי פחדו להוליד בנים בעבור שיהי' שביעיים לקין ויהרגו או ימותו, וע"כ אמר למך לנשיו אני הוא באמת השביעי ואם יפצעני אדם שהוא גדול, או ילד יעשה לי חבורה אז הרגתיו. ומלת הרגתי תמורת אהרוג, וכמוהו נתתי כסף השדה (ברא' כג, יג), אשר לקחתי מיד האמורי (ברא' מה, כב), ורבים כמוהם. ואם עד שבעתים יקם קין, למך עד שבעים ושבעה? בעבור שהוא הרג בזדון, ואני לא הרגתי. והטעם, שאמר לנשיו, כי כבר בטלה הגזירה על קין. ובאמת כי בני למך וכל זרעו מתו במבול, ולא נשאר לקין שם מחמס אהיו:

3) רמב"ן בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק כג

אבל הנראה בעיני, כי היה למך איש חכם מאד בכל מלאכת מחשבת, ולמד לבנו הבכור ענין המרעה כפי טבעי הבהמות, ולמד את השני חכמת הנגון, ולמד את השלישי ללטוש ולעשות חרבות ורמחים וחניתות וכל כלי המלחמה. והיו נשיו מתפחדות שלא יענש, כי הביא החרב והרציחה בעולם, והנה הוא תופש מעשה אבותיו בידו, כי הוא בן המרצח הראשון, וברא משחית לחבל. והוא אמר להן אני לא הרגתי איש לפצעים ולא ילד לחבורות כאשר עשה קין, ולא יענישני השם, אבל ישמרני מן ההריגה יותר ממנו. והזכיר כן לומר, כי לא בחרב וחנית יכול אדם להרוג בפצעים וחבורות, שימית במיתה רעה יותר מן החרב, ואין החרב גורם הרציחה, ואין על העושו חטא:

4) מלבים בראשית פרק ד

(כג) ויאמר למך לנשיו. יספר שהגם שקין יסד עיר וקבוץ מדיני ותקן נמוסים להנהגת החברה, בכל זאת אם לא התבונה תתן קולה ואם לא יהיו האנשים בעלי יושר ואוהבי צדק בטבעם לא יועילו הנמוסים, שאם יעמוד איש עריץ ישחק לכל חוק ונמוס ויגזול משפט וצדק, שכן למך נכדו אחרי אשר גברה זרועו ע"י בניו וגבורתם וממשלתם היה דרכו לאמר לנשיו אתן עדה וצלה (גם אם לא הייתן נשי) שמען קולי ואל תמרו את פי, וכ"ש אחר שאתן נשי למך והאשה צריכה שתהיה נכנעת לבעלה, א"כ האזנה אמרתי (האזנה קלה משמיעה, ר"ל אף האזינו כל מה שאומר) כי אם אעשה אתכן רעה מי יציל אתכן מידי, הלא איש הרגתי לפצעי, איש אחד עשה לי פצע והרגתי אותו ובעת ההרג נתן בי חבורה שהיא קלה מפצע והרגתי גם את הילד שלו, ולא היה מי שיקום כנגדי ויבקש דם מידי כי אין משפט נגדי בארץ כי זרועי רמה, ואם תאמר שאענש בדין שמים, ע"ז אני משיב לכם:

(כד) כי אם קין שהיה הרוצח הראשון בכ"ז אמר ה' שמי שיהרוג אותו ינקם על אחת שבע, כ"ש למך שהוא תקיף יותר מקין והוא מושל ממשל רב, שמי שיהרגנו ינקם שבעים ושבעה פעמים, כי בניו ועבדיו יקחו נקמתו, ולכן אתן נשי למך גורו מפני חרב, כי אשר תמרה את פי תומת. ובזה יספר איך יצאו בני קין לתרבות רעה והתפארו ברצה, עד שגם את נשיהם הפחידו בהרג וטבה והכניעום תחתם לשפחות, וכמו שנודע שבימי קדם היתה האשה קנין בעלה לעשות עמה כחפצו: